

Canonici li
bi
apocryphi

Querns li
broz cano
nicorum

Agioſſpha

Non canoni
ci autentici

Quia sunt multi qui ex eo qd non multam operam dant sacre scripture existimant oēs libros qui in biblia continentur pari veneratio- ne esse reuerendos atq; adorandos / nesciētes distinguere inter libros canonicos & nō cano- nicos: quos hebrei inter apocrypha cōputant: unde sepe coram doctis ridiculi vident: & perturbantur: scan- dalicanturq; cū audiunt aliquid non pari cum ceteris omnibus veneratione prosequi aliquid quod in Biblia legatur. Idcir- co hic distinguimus & distincte numerauim: primo libros cano- nicos & postea nō canonicos: inter quos tm̄ distat q̄tum inter certum & dubium. Nam canonicis sunt cōfecti spūs sancto dicta- te. Non canonicis autem siue apocryphi nescitur quo tempore quibusue auctoribus sint editi: quia tamen valde boni & vti- les sunt: nihilq; in eis qd canonicis obuiet inueniē. ideo eccle- sia eos legit & permittit: vt ad deuotionem & ad morum infor- mationem a fidelibus legantur: eorū tamen auctoritas ad p- bandum ea que veniunt in dubium aut in contentionem: & ad confirmandam ecclesiasticorū dogmatum auctoritatem: non re- putatur idonea: prout dicit beatus Hieronym⁹ in prologo su- per Judith: & super libris Salomonis. At libri canonicis tante sūt auctoritatē qd q̄qd ibi p̄tinet verū tenet firmiter & indiscus- se. Et per consequens illud quod ex hoc cōcluditur manifeste. Nam sicut in philosophia veritas cognoscitur per reductionē ad prima principia per se nota: ita in scripturis a sanctis docto- ribus traditis veritas cognoscitur: q̄tum ad ea que sunt fide- tenenda per reductionē ad scripturas canonicas que sunt ha- bite diuina reuelatione cui nullo modo potest falsum subesse. Quā de his dicit Aug⁹ ad Hieronymū: Ego solis eis scripto- ribus qui canonicis appellantur didici hunc timorem honorēq; deferre vt nullum eorum scribendo errasse firmissime teneam: ac si aliquid in eis offēdero quid videatur contrariū veritati nihil aliud existimen q̄ mendosum esse codicem: vel nō esse as- secutum interpretem: quod dictum est: vel me minime intelle- xisse non ambigam. Alios autem ita lego: vt quātalibet sancti- tate doctrina ve polleant: non ideo verum putem: quia ipsi ita senserunt: sed quia mihi per illos auctores canonicos vel pro- babiles rationes: qd a vero nō abhorreat persuadere potue- runt. Sunt igitur libri canonicis veteris testamenti viginti- duo: ad numerū viginti duarū litterarum hebreorū: prout scri- bere originem super primū psalmū refert Eusebius libro. vi. ecclesiastice historie: & copiosius distinctiusq; dicit beatus Hieronym⁹ in prologo galeato qui est regum: qui omnes in tres ptes ab hebreis diuiduntur: in legem: id est q̄nq; libros moysi in p- phetas octo: & agiographa nouem vt statim clarius patebit. Quis nōnulli librum Ruth separēt a libro Iudicū: & lamen- tationes Hieremie a Hieremia: & inter agiographa compu- tent vt sint viginti quattuor libri ad numerum viginti quattu- or: senior: quos Apocalypsis inducit adorantes agnū. Isti sunt libri qui sunt in canone: prout latius scribit beatus Hieronym⁹ in prologo galeato: qui est super libros Regum. Et primo q̄nq; libri Moysi qui appellantur lex: quorū primus est Genesis. secundus Exodus. tertius Leviticus. quart⁹ Nume- ri. quint⁹ Deuteronomiū. Secūdo sequuntur octo libri pro- phetales: quorū primus est Iosue. secundus liber Iudicium cum Ruth. tert⁹ Samuel. i. primus & secundus Regū. quart⁹ Sa- lachim. i. tertius & quartus Regū. quintus Esaias. sext⁹ Hieremias cum lamentationibus. septimus Ezechiel. octauus li- ber duodecim prophetarum: quorū primus est Osee. secun- dus Iob. tertius Amos. quart⁹ Abdias. q̄ntus Jonas. sex- tus Micheas. septimus Naum. octauus Abacuk. nonus So- phonias. decimus Aggeus. vndecimus Zacharias. duodeci- mus Malachias. Tertio sequuntur agiographa nouem. quorū primus est Iob. secundus Psalterium. tertius Salo- monis prouerbia. quartus eiusdem Ecclesiastes. quintus eius- dem Canticū canticorū. sextus Daniel. septimus Paralipome- non: quia apud hebreos est vnus liber nō duo. octau⁹ Esdras cum Neemia. (est em̄ totus vnus liber) non⁹ Ester. Quis- quid autem extra hos est (de veteri testamēto loquor) vt dicit Hiero. inter apocrypha est ponendum. Isti sunt libri qui non sunt in canone: quos tamen ecclesia vt bonos & vtilēs li- bros admittit / non vt canonicos: inter quos sunt aliqui maio- ris auctoritatē: aliqui minoris. Nam Tobias: Judith & Sa- chabeorum libri. Sapientie quoq; liber: atq; Ecclesiastice: val- de ab omnibus probantur: ita qd Aug⁹. lib. ij. de doctrina chri- stiana tres superiores numerat inter canonicos: & de Sapien- tia atq; Ecclesiastico dicit meruisse illos recipi in auctoritate: & inter propheticos debere numerari: & de libris Sachabeo- rum libro

rum libro. xviii. de ciuitate dei: loquens de Esdre libris dicit: qd quis hebrei nō habeant eos pro canonicis: tamen ecclesia habet illos pro canonicis propter quorūdam martyruū passio- nes vehementes atq; mirabiles. Minoris autem auctoritatē sunt Baruch. & tertius & quartus Esdre. Nam Aug⁹ in loco supradicto nullam de his facit mentionem: cum tamē (vt dixi) alios apocryphos canonicis annumeret. Rufinus quoq; i ex- positione simboli & Isido. in lib. vi. etymol. vbi hanc Hierony- mi diuisionem referunt: horum nihil meminerūt. Et vt nume- rus eos eo ordine quo sunt in Biblia: quis alio ordine fuerint editi. Primo sunt tertius & quartus liber Esdre: qui dicuntur tertius & quartus: quia ante Hieronymū greci & latini librorū Esdre canonicum secabant in duos libros. Sermones Nee- mie. fm̄ librum appellantes. Isti autem tertius & quartus in- ter omnes non canonicos minoris (vt dixi) sunt auctoritatē: Unde Hieronym⁹ in prologo Esdre eos appellat somnia. & in paucissimis biblijs manu scriptis inueniūt: & in multis impressis inuenitur solum tertius. Secundus est Tobias: li- ber valde deuot⁹ & vtilis. Tertius est Judith: quē dicit Hiero. in prologo fuisse a nicena synodo computatum in numero sanctarum scripturarum. Quartus liber Sapientie: quē scri- psisse Philonem alexandrinū iudeum doctissimū fere omnes tenent. Quintus est liber Iesu filij syrach: qui Ecclesiasticus dicitur. Sextus est Baruch. vt dicit Hiero. in prologo Hiero- mie. Septimus est Sachabeorum liber in primū & scdm di- uisus. Neq; aliquē moueat qd in Judith & Tobie prologis dicitur: qd apud hebreos inter agiographa leguntur: qd ma- nifestus error est: & apocrypha nō agiographa est legendum: qui error in omnibus quos viderim codicibus inuenit: & ino- leuit (vtputo) ex pietate & deuotione exscribentiū qui deuoti- simas historias horrebant annumerare inter apocrypha. Nā qd hic error multis retro annis codices occupauerit: ostendit magister i historia Judith: vbi dicit: Sic liber apud chaldeos inter historias computatur: & apud hebreos inter apocrypha: quod dicit Hiero. in prologo qui sic incipit: Viginti & duas li- teras. Si ergo alicubi in prologo super Judith legitur inter agiographa: vitium scriptoris est: qd in ipso titulo deprehendi potest. Et quo miror qd dicitur magister non aduerterit eundē esse errorem in prologo Tobie: vt ipse dicit hanc historiam he- brei ponunt inter apocrypha. Hiero. tamen in prologo suo di- cit inter agiographa: Glosa quoq; super dicto prologo Tobie dicit potius & verius dixisset: inter apocrypha: vel large accipit agiographa quasi sanctorum scripta: & ita non est de numero illorum nouem: que proprie dicuntur agiographa: qui sunt de- cathalogo: id est de numero. xxi. librorū biblie. Nam cum Hiero. in prologo galeato: post enumerationē canonicorū libro- rum dicat: Sic prologus scripturarum quasi galeatum princ- pium omnibus libris quos de hebreo vertimus in latinū con- uenire potest: vt scire valeamus quicquid extra hos est: inter apocrypha esse ponendum. Igitur sapientia que vulgo Salo- monis inscribitur: & iesu filij syrach liber: & Judith: & Tobias & Pastor nō sunt in canone: quomodo credendū est: illū post ea in illis prologis scripsisse inter agiographa: & sibi ipsi cōtra dicere. Si quis preter ea librationi examine Hieronymi p̄ba in dictis prologis perpenderit: animaduertent illū scripsisse apocrypha non agiographa. Dicit em̄ in prologo Tobie: Eri- git vt librum chaldeo sermone conscriptum ad latinum stilūz traham: librum vtiq; Tobie quē hebrei de cathalogo diuina- rum scripturarū secantes: his que apocrypha memorant man- ciparunt. In Judith autem ait: apud hebreos liber Judith in- ter apocrypha legitur: cuius auctoritas ad roboranda illa que in contentionem veniūt minus idonea iudicatur. Cū itaq; di- cat hebreos secare Tobiam de cathalogo diuinarum scriptu- rarum: & Judith auctoritatem minus idoneaz iudicari si inter agiographa numeraret & non inter apocrypha contraria vi- deretur in eodez i loco scripsisse. Sed (vt dixi) scriptores hoc nomen apocrypha horrentes deuotione ac pietate quadaz re- iecto apocrypha: agiographa scripserunt. Rufinus vero vbi supra enumerat libris canonicis: in quibus cum Hiero- nymo concordat insert. Hec sunt que patres intra canonē con- cluserunt. ex quibus fidei nostre assertiones cōstare voluerūt. Sciendum tamen est qd & alij libri sunt: qui non canonicis s; ecclesiastici a maioribus appellati sunt. i. sapientia que dicitur salomonis & alia sapientia que dicitur filij syrach & infra eius- dem ordinis est libellus Tobie: & Judith: & Sachabeorum libri: & infra que omnia legi quidem in ecclesijs voluerunt: nō tamen proferri ad auctoritatem ex his confirmandaz. Ceteras vero scripturas apocryphas nominauerunt quas in ecclesijs a ij * legi uo

Minoris auctoritatis

D

Ecclesiasti- ci libri

De libris biblie canonicos et non canonicis

E legi noluerunt. **P**reterea e sciendum qd i libro **H**ester illasou/ taratut in canone: q scribit vsq ad eu locu vbi posuim: **F**init liber **H**ester. prout est in hebreo: que postea sequunt no sunt in canone: similiter in **D**aniele: illa tantuz sunt i canone que sunt vsq ad eum locum vbi posuimus. **F**init **D**aniel propheta: que postea sequuntur non sunt in canone. **Q**uis autem **D**avid. i. psalterium apud hebreos non ponatur inter pphetas sed inter agiographa: tamen fere omnes latini euz no solum prophetam sed summum prophetarum vel secundum vocant. **D**anielem quoq inter prophetas numerat. **A**lter quoq aliqui latini diuiserunt vetus et nouum testamentum. **L**egales in libros legales: historiales: sapietiales: et prophetales. **L**egales appellant quinqz libros moysi: in veteri testamto qui bus in nouo faciunt respondere: quattuor euangelia: **H**istori ales **I**osue: **J**udicium: libros **R**egum **P**aralipomenon: **E**sdram: **H**ester: et **J**ob: quibus in nouo correspondent acta apo stoloru. **S**apientiales tres libros **S**alomois. s. **P**rouerbia: **E**cclasiasten: et **C**anticu canticoru: quibus in nouo correspon dent epistole **P**auli: et que canonicè dicuntur: prophetales fa ciunt **D**avid: **I**d est psalterium: **E**saia: **H**eremiam: **E**zechielem: **D**uodecim prophetas et **D**anielem: quibus in nouo res pondet liber **A**pocalypsis. **N**oui autem testamenti omnes qui in biblia ponuntur libri sunt in canone testibus **H**ierony mo: **A**ugustino: et **I**sidoro in locis supra dictis. **H**i sunt quat tuor sacrosancta euangelia: scilicet **M**attheus: **M**arcus: **L**ucas: **J**ohannes. **P**auli apokoli epistole. xiiij. quarum vna est ad **R**omanos: ad **C**orinthios due: ad **G**alathas vna: ad **E**phe sios vna: ad **P**hilippenses vna: ad **T**hessalonicenses due: ad **C**olocenses vna: ad **T**himotheu due: ad **T**itus vna: ad **P**hi lemonem vna: ad **H**ebreos vna. **I**tem **A**ctus apostolorum. **I**tem epistole septem que canonicè appellantur. **Q**uor vna est iacobi: due **P**etri apostolorum principis. **J**ohannis apo stoli et euangeliste tres: **J**ude qui als **T**hadeus dicitur vna: **D**emum liber **A**pocalypsis. **H**i omnes libri pro canonicis ha bentur. **Q**uis ante **H**ieronymu a multis de epistola ad he breos dubitaretur: quam hesitationem ipse multis rationibus sustulit. **I**dem de epistola **J**ude: ac de secunda et tertia **J**o hannis: in ecclesia primitiua a multis an deberent in canone recipi valde dubitatum est: de quarum prima sic dicit **H**iero nymus in libro de viris illustribus. **J**udas frater **J**acobi par uam quidem que de septem canonicis est epistolam reliquit: et quia de libro **E**noc qui apocryphus est: in ea assumit testi monium: a plerisq reicitur: tamen auctoritatem tenuit ita et vsu meruit: et inter sanctas scripturas computatur. **D**e alijs aut duabus que incipiunt: senio: dicit in capitulis **J**ohanes: et papias in dicto libro: q asserbant esse **J**ohannis pbyteri discipuli **J**ohannis euangeliste: qui dicebat senio: **J**ohanes: s; tñ omnium approbatione iam sunt recepte: et citra cuiusq re fragationem pro canonicis habentur.

Aquila quidem iudeus ad fide conuersus: sed postea in heresim lapsus primus interpres fe cit aliam translationem de hebraico in grecum tempore **A**dri ani imparatoris. **D**einde post annos. liij. **T**heodotion fe cit tertiam translationem sub **C**omodo. **D**einde post annos. xxx. **S**ymmachus interpres claruit sub **S**euerio. **D**einde post an nos. viij. inuenta est quedam translatio hierosolymis: cuius auctor ignoratur: que dicta est vulgata translatio vel quinta editio. **D**einde post annos. xvij. tempore **A**lexandri: superue nit **O**rigenes videns istas translationes imperfectas: incepit cor rigere translationem. **L**xxij. interpretum per posteriores iam dictas translationes. vel p̄m aliquos solum translatione **T**he odotionis immiscuit scilicet supplens diminuta et resecans su perflua. **U**bicunq igitur ad translationem. **L**xxij. interpre tum aliquid addidit ex translationibus sequentibus ibi pone bat asteriscum. i. stellam vel formaz astris: per quod innuit q p additionem illam elucebant que prius deerant. **E**t dicitur ste riscus ab aster et icon quod est imago vel signu et producit pe. qz apud grecos icon scribit per ei diphthongon: et dicit astericus p̄m modernos: vel asteriscus p̄m antiquos: et tunc dicit ab astris. i. stella: et icon. **U**bi no erat superfluu ponebat obe lum. **O**belos enim grece dicitur sagitta latine vel verum: sig nans per hoc q littera ibi superflua erat. **D**einde ipse **O**ri ge nes: vt dicit **H**ierony. septimam et septimaz translationem miro labore repperit: que translationes. s. quinta: sexta et septima: li cet vt idem ait **H**ierony. quibus censeat auctoribus ignorat: tamen ita probabilem sui diuersitatem tenent vt auctoritatem sine nominibus tenuerint. **D**einde quidam volentes habere omnes istas translationes simul scribebant libros sic eos ordi nantes q in medio cuiuslibet folij ponebat sex columnas a sum mo deorsum descendentes. ponentes in prima verba transla tionis prime: in secunda secunde et sic de alijs. **E**t isti libri di ci snt hexapla: ab hex grece: quod est sex latine: quasi sexcupla vel dicitur hexapla quasi liber habens sex translationes rectas vel rectificatas. **E**t his temporibus multi vtriusq lingue scio li fecerunt alias translationes de predictis grecis translationi bus in latinum: **N**ouissime superueniens beatus **H**ierony mus: peritus in tribus linguis hebraica: greca et latina. primo correxit translationem. **L**xxij. interpretum in latino cum aste ricis et obelis. **P**ostea vero transfuit immediate **B**ibliam de hebreo in latinu sine astericis et obelis. **E**t hac translatioe nuc vbiqz vtitur tota romana ecclesia: licet non in omnibus libris. **E**t ipsius translatio merito ceteris ante fertur: quia est verbo rum tenacioz et perspicuitate sententie clarioz. **E**t translatio p̄ ma. s. **L**xxij. interpretu facta e in **A**lexandria ciuitate que me tropolis est egypti. **A**lie autem translationes in diuersis par tibus mundi vbi tunc magistri polluerunt. **N**ota q vbiunqz in libris veteris testamenti mendositas reperitur: curren dum est ad volumina hebreorum: quia vetus testamentu pri mo in lingua hebraea scriptum est. **S**i vero in libris noui testa menti reuertendum est ad volumina grecoz: qz nouu testame tu p̄mo in lingua greca scriptu est p̄ter euageliu **M**atthei: et epistolam **P**auli ad **H**ebreos.

Aquila
Theodoti on
Symma chus
Vulgata translatio
Origenes
Asteriscus
Obelus
H
Hexpluma
Brus hieronymus
Nota

Translatores Biblie

Notandum q translatores et interpretes Biblie multi fuerunt: quia sicut dicit magister in historijs ante incarnationem domini an nis. ccc. xij. temporibus **P**tolemei philadel phi regis egypti. **L**xx. interpretes floruerunt q legem et prophetas hoc modo transfulerunt. **P**tolemeus studiosus et librorum cupidus percipiens apud iudeos leges esse ore dei editam: et digito illius scriptam/ mis sis epistolis et muneribus rogauit eleazarum pontificem iude orum: vt sibi viros seniores hebraice et grece lingue peritos: qui interpretari et transferre valerent / diri geret. **E**tenim sua desideria essent eam in greco trallatam habere: et archiuis re galibus interferere. **E**leazarus autem annuens eius petitiõ: de vnaquaq tribu sex legisperitos destinauit. **H**i sunt septua gintaduo interpretes qui licet septuagintaduo fuere more sa cre scripture comuniter: dicuntur tamen septuaginta quia et si duo supersunt hoc est modicum respectu septuaginta: **Q**ui ve nientes ad regem pentateuchum et prophetas transferentes coram rege disputauerunt de vno deo colendo: et q nulla crea tura esset deus. **I**nde est q vbiunqz occurbat eis in tran ferendo de trinitate vel sub silentio preteribant. vel sub enig mate transfulerunt: ne tres deos colendos tradidisse videren tur. **S**imiliter de incarnatione verbi facientes. **U**nde trans latio septuagintaduom quandoqz est superflua quandoqz di minuta. **P**ost incarnationem autem domini et passionem an nis centu

Ptolemeus philadel phus

Lxx. interp tes

Que prima parte huius operis contineant.

Prima refert **M**oyssi liber hic modulamia qnqz
Bat **B**enesis mudo principu: atqz homini.
Exit ab egypto ppls: pharaoqz plagatur.
Offert **L**euiticus munera grata deo.
Mansio deserti sequitur: ppls numeratur:
Et legem repetit deuterios inde nomos.